

Graphic novels: herdenken in stripvorm

Achtergrond - 1 mei 2024 - Auteur: Hille Steenhuis

Het aanbod van graphic novels over de Tweede Wereldoorlog groeit. In tegenstelling tot gewone strips bieden graphic novels vaak diepere verhalen met complexere personages en thema's. "Hoewel er tegenwoordig veel geschreven wordt over de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de daaropvolgende periode, voegen persoonlijke verhalen een andere dimensie toe, zoals de impact van de oorlog op familiebanden. Dit maakt het verhaal nog aangrijpender en begrijpelijker."

<https://www.niod.nl/nl/nieuws/opening-striptentoonstelling-het-onvoorstelbare-verbeeld>Kees Ribbens is senior onderzoeker bij het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies. Zijn interesse richt zich op de manier waarop herinneringen aan oorlog, genocide en massaal geweld worden uitgedrukt in woord en beeld, en hoe individuen, groepen en samenlevingen zich verhouden tot deze geschiedenissen. Daarbij is hij gefascineerd door graphic novels.

"Als kind las ik veel strips, maar naarmate ik ouder werd, wilde ik serieuzere verhalen lezen. Tijdens mijn studententijd ontdekte ik graphic novels, zoals het beroemde 'Maus' van Art Spiegelman. Na mijn studie raakte ik nadrukkelijk geïnteresseerd in de Tweede Wereldoorlog. Op dat moment las ik minder strips. Maar in de jaren negentig kwamen er steeds meer graphic novels - ook over de Tweede Wereldoorlog - en pakte ik het lezen van strips weer op. Omdat Nederland een kleine markt heeft voor graphic novels, begon ik ook strips te kopen uit Amerika, Frankrijk en Duitsland."

Graphic novels combineren literatuur en visuele kunst, hierdoor kunnen ze op een indrukwekkende manier ernstige onderwerpen aanpakken. Een goed voorbeeld hiervan is de genocide op de Europese Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. "Graphic novels kunnen moeilijke onderwerpen, zoals de Tweede Wereldoorlog, goed overbrengen omdat ze individuele ervaringen kunnen tonen. Je ziet vaak niet alleen verhalen van tijdens de oorlog zelf, maar ook hoe mensen na 1945 omgingen met de gevolgen."

Historische gebeurtenissen

Door afbeeldingen en verhalen kunnen graphic novels laten zien hoe ingrijpend historische gebeurtenissen zijn. “Graphic novels zijn geen zaligmakend medium, maar ze kunnen lezers op meerdere niveaus aanspreken, door zowel tekst als beeld, cognitief en emotioneel, waardoor het gemakkelijker wordt om informatie over traumatische periodes toegankelijk en begrijpelijk over te brengen. Of je nu een boek leest over concentratiekampen in nazi-Duitsland of een personage volgt in een stripverhaal en leest over zijn of haar ervaringen, het maakt de materie begrijpelijker. Lezers vinden het prettig om meegevoerd te worden en kennis op te doen over een historische periode, maar tegelijkertijd willen velen ook zelf kunnen nadenken. Deze combinatie kan een

stripverhaal, waarin je zelf het leestempo bepaalt, bieden.”

De generatie die de Holocaust heeft meegemaakt en er vandaag over kan vertellen, wordt steeds kleiner. Des te belangrijker wordt het volgens Ribbens om vormen te vinden om de verhalen door te geven. “Alle vormen van presentaties kunnen jongere generaties helpen het verleden beter te begrijpen. Steeds meer mensen zien in dat graphic novels niet alleen voor kinderen zijn, mede dankzij het succes van ‘Maus: A Survivor's Tale’ van Art Spiegelman.”

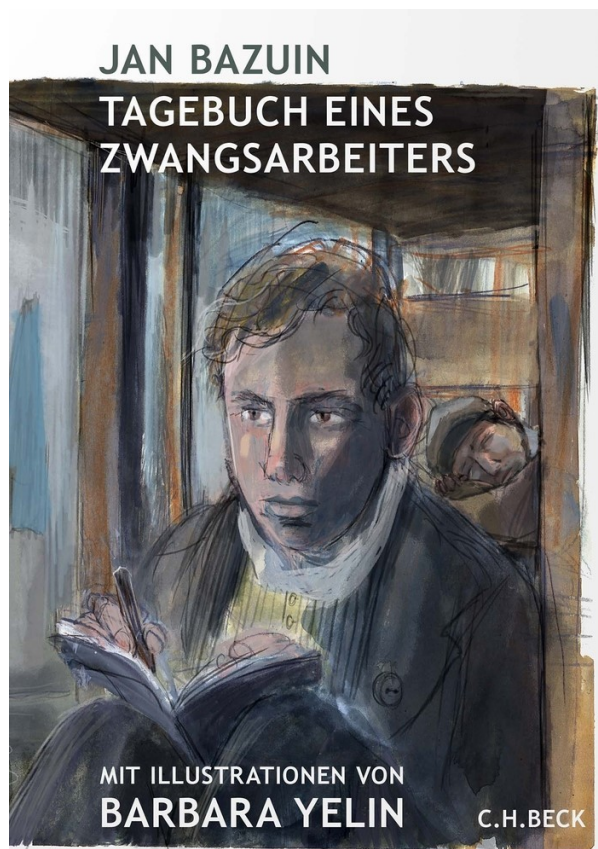
‘Maus: A Survivor's Tale’

In ‘Maus’ vertelt Spiegelman het verhaal van zijn vader, Vladek Spiegelman, een Poolse Jood die de Holocaust heeft overleefd. Het stripboek volgt Vladeks ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog en daarna, inclusief zijn relatie met zijn zoon, de auteur.

“Wat ‘Maus’ zo speciaal maakt, is het gebruik van dieren om verschillende etnische groepen weer te geven - Joden als muizen en Duitsers als katten. Dit is een slimme manier om het onvoorstelbare visueel te maken. Spiegelman heeft de strip niet op een afstandelijke manier geschreven, maar laat zien hoe hij worstelt met de verhalen. Niet alleen als de zoon van Vladek, maar ook als stripauteur; hoe moet je dit onderwerp visualiseren? Deze worsteling wordt ook duidelijk in

zijn graphic novel.”

Graphic novels over de Tweede Wereldoorlog

De afgelopen jaren zijn er veel graphic novels verschenen over de Tweede Wereldoorlog. Een voorbeeld hiervan is 'Stilte na de oorlog' van Nynke Kuipers, 'Aber ich lebe' van Barbara Yelin, Miriam Libicki en Gilad Seliktar, 'Columbusstraße' van Tobi Dahmen, 'Het stempel' van James Boekbinder (gebaseerd op 'De vrouw die zegt dat ze mijn moeder is' van Judith Uyterlinde), en de online graphic novel '[Gedwongen tewerkgesteld](#)' van Max Philippi en Emmie Kollau. Vermelding verdient ook '[Tagebuch eines Zwangsarbeiters](#)' van de Rotterdamse dwangarbeider Jan Bazuin met illustraties van Barbara Yelin.

“Mijn meest recente liefde op het gebied van graphic novels is '[Emmie Arbel. Die Farbe der Erinnerung](#)' van Barbara Yelin”, zegt Ribbens. Dit stripverhaal vertelt het levensverhaal van Emmie Arbel, geboren in 1937 in Den Haag. Als kind heeft ze de concentratiekampen Ravensbrück en Bergen-Belsen overleefd. Toen de oorlog voorbij was, was ze acht jaar oud. Haar ouders en grootouders zijn vermoord. Emmie en haar broers zijn geadopteerd door een pleeggezin in Nederland.

“De strip laat ook zien hoe Yelin haar ontmoet en met haar praat. Het gaat niet alleen over de Holocaust, maar ook over hoe we er vandaag de dag mee omgaan. De manier waarop Yelin het verhaal heeft geschreven en geïllustreerd, neemt je helemaal mee in deze geschiedenis. Het gaat niet alleen om het overbrengen van kennis, maar ook om de sfeer die wordt overgebracht. Het laat zien hoe de twee vrouwen met elkaar omgaan en hoe hun band zich ontwikkelt. Het boek behandelt wat wel en niet gezegd kan worden en hoe je het verleden tastbaar kunt maken. Daardoor is het een zeer indrukwekkende graphic novel.”

Strips voor educatieve doeleinden

De Anne Frank Stichting maakt ook strips voor educatieve doeleinden, zoals '[De Ontdekking](#)'. Het verhaal gaat over Jeroen, die bij zijn oma op zolder spullen zoekt voor de vrijmarkt. Tussen alle spullen ontdekt hij de plakboeken uit de oorlog van zijn oma. Hij komt erachter dat er tijdens de bezetting in zijn familie gebeurtenissen hebben plaatsgevonden waarover nooit gesproken is. Het vervolg op 'De Ontdekking' is '[De Zoektocht](#)'. In deze strip volgt de lezer het Joodse meisje Esther. Daarnaast laat de strip zien wat de Holocaust voor mensen in verschillende rollen en posities (slachtoffers, daders, helpers en omstanders) betekende en met welke dilemma's en keuzes zij te maken

hadden.

Het derde deel van deze trilogie is 'De Terugkeer', een uitgave van het Indisch Herinneringscentrum. Bas (81) keert na zestig jaar terug naar Indonesië, waar hij als jongen opgroeide. Tijdens de vliegreis vertelt hij zijn levensverhaal aan zijn nichtje Maureen (24), die met hem meereist. Het verhaal voert de lezer terug naar het koloniale Indonesië, de Japanse invasie, de bezetting, de interneringskampen, de Japanse overgave en de daaropvolgende periode van chaos en geweld die de onafhankelijkheidsstrijd inleidde.

“Graphic novels zijn goed inzetbaar in het onderwijs omdat ze meer persoonlijke verhalen vertellen. De narratieven vanuit het perspectief van het hoofdpersonage zijn gemakkelijk te begrijpen voor leerlingen en maken geschiedenis concreter. Zo zie je bijvoorbeeld niet alleen dat anti-Joodse maatregelen aangekondigd worden, maar wat dit betekende in verschillende steden en buurten, en dat niet alleen Duitse, maar ook Nederlandse autoriteiten de regels handhaafden. Dit haalt de geschiedenis dichterbij. Bovendien hebben strips een aantrekkingskracht op leerlingen omdat ze er heel anders uitzien dan reguliere schoolboeken. Aangezien de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol speelt in onze samenleving, is het van belang om ook scholieren hierover te onderwijzen. Aansprekende en genuanceerde stripverhalen kunnen bijdragen aan een goede historische basiskennis.”

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/59153/graphic-novels-herdenken-in-stripvorm>